

WPLYW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI DESTRUKTYWNEJ NA WZROST GOSPODARCZY

Małgorzata Bielenia

ORCID 0000-0003-3140-3585
Katedra Transportu i Handlu Morskiego
Wydział Ekonomiczny
Uniwersytet Gdański
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
e-mail: malgorzata.bielenia@ug.edu.pl

Streszczenie: Głównym celem artykułu jest analiza zjawiska przedsiębiorczości destruktywnej. We współczesnej teorii ekonomii przedsiębiorczość jest bardzo ważnym elementem wzrostu gospodarczego, podkreśla się jej pozytywny wpływ na funkcjonowanie współczesnych gospodarek. Autorka zdecydowała się podjąć ten temat, ponieważ dotychczasowy stan wiedzy w zakresie tematu ma charakter ogólnych rozważań oraz marginalizuje się przejawy nieproduktywnej i destruktywnej przedsiębiorczości. Negatywny wpływ przedsiębiorczości destruktywnej w podmiotach gospodarczych dla procesów wzrostu i funkcjonowania gospodarek nie jest zauważany. W artykule zastosowano podejście analizy i krytyki piśmiennictwa, które daje możliwość odnaleźć brakujące powiązania w dostępnej literaturze chociażby w obszarze konceptualizacji. Z punktu widzenia ekonomicznego o działaniach destruktywnej przedsiębiorczości mówimy, gdy działalność zaburza wzrost gospodarczy oraz psuje dobrobyt. Ukazana została także kwestia negatywnego oddziaływania destruktywnych przedsiębiorców na podmioty ekonomii społecznej. W celu uzupełnienia luk w poznaniu tego typu przedsiębiorczości przedstawione zostały przykłady przedsiębiorczości destruktywnej. Artykuł kończy podsumowanie wskazujące na determinanty przedsiębiorczości destruktywnej powodujące negatywne skutki społeczno-gospodarcze.

Słowa kluczowe: *przedsiębiorczość, społeczna, destruktywna, wzrost, gospodarczy.*

Wstęp

Kluczowymi czynnikami sukcesu gospodarczego rozumianego jako łączny wzrost produktywności są według literatury ekonomicznej pokłady przedsiębiorczości drzemiące w danym społeczeństwie. Szczególnego znaczenia w tej kwestii nabiera ekonomia społeczna i solidarna rozumiana jako sfera aktywności obywatelskiej, która stanowi uzupełnienie sektora prywatnego i publicznego. Istnieje dodatnia korelacja pomiędzy wzrostem produktywności w firmach a korzyściami odnotowywanymi w skali całej gospodarki a wzrostem PKB (Siński, 2016). Publikacja pod redakcją B. Gnypowej podaje, iż „wyniki gospodarcze, zwykle mierzone poziomem PKB, który jest miarą całkowitej

wartości produkcji w danej gospodarce w danym roku, są częściowo funkcją zaangażowanych czynników produkcji” (Gnypowa, 2005, s.23).. Interesujące sformułowanie prezentujące zawilość powiązań przedsiębiorczości i jej makroekonomicznych rezultatów zaprezentowała E. Grzegorzewska-Mischka, która zauważa, że „analiza powiązań zjawiska przedsiębiorczości i wzrostu gospodarczego jest, co należy jeszcze raz podkreślić, badaniem skomplikowanej materii” (Grzegorzewska-Mischka, 2010, s. 69).

Niniejszy artykuł pozwala spojrzeć na problematykę przedsiębiorczości jako determinantę wzrostu gospodarczego z nieco innej perspektywy. W artykule zostanie podjęta próba wskazania na przedsiębiorczość destruktywną jako czynnik decydujący o różnicach we wzroście gospodarczym osiąganym przez poszczególne kraje. W dyskusji nad przedsiębiorczością destruktywną sformułowano tezę iż destruktywne działania przedsiębiorców wywołują negatywny wpływ na czynnik strony podażowej miernika wzrostu gospodarczego, a mianowicie na PKB. W zakresie zmian ekonomicznych destruktywne zachowania przedsiębiorców w sposób negatywny wpływają na wzrost produktywności. Głównym motywem podjęcia rozważań nad relacją wzrostu gospodarczego i przedsiębiorczości destruktywnej była próba zauważenia i podkreślenia, że przedsiębiorczość nie zawsze ma pozytywny wpływ na gospodarkę. W artykule zastosowano podejście analizy i krytyki piśmiennictwa (Cisek, 2010) pozwalające odnaleźć brakujące powiązania w dostępnej literaturze chociażby w obszarze konceptualizacji. Otoczenie instytucjonalne stwarza kontekst ramowy, który determinuje strategię ekonomiczną podmiotów gospodarczych. Sposób prowadzenia polityki ekonomicznej powoduje, że bardziej opłacalne dla przedsiębiorców okazuje się uciekanie w działania o charakterze destruktywnym. Omówić należy przywołany w tekście problem opłacalności wyboru działań przez przedsiębiorstwa o charakterze destruktywnym. Pierwsza kwestia dotyczy wpływu środowiska instytucjonalnego na wybór przez podmioty ekonomii społecznej działań o charakterze destruktywnym, aby móc utrzymać się na rynku i konkurować z innymi. Druga zaś ukazuje oddziaływanie przedsiębiorców destruktywnych (bazujących np. na nadarżających się okazjach, patologjach instytucji formalnych, dojściach, układach czy cwaniactwu) na inne podmioty

2. Wzrost gospodarczy a przedsiębiorczość

Rozważania na temat problematyki wzrostu gospodarczego i przedsiębiorczości należy zacząć od określenia różnicy pomiędzy wzrostem i rozwojem, a także ukazania, w jaki sposób mierzony jest wzrost gospodarczy. Pojęcie wzrostu gospodarczego odnosi się do długookresowych zmian ilościowych jak zwiększenie produkcji, co powoduje wzrost dochodu wytworzonego w danym

kraju przez podmioty krajowe i zagraniczne. Rozwój gospodarczy natomiast ma charakter zmian jakościowych zachodzących w gospodarce państwa powstałego w wyniku długofalowego trendu wzrostu gospodarczego. O istnieniu różnicy pomiędzy wzrostem a rozwojem pisze również Z.J. Acs, który analizując wpływ przedsiębiorczości na gospodarkę podkreśla, że niektóre formy przedsiębiorczości są skorelowane z „wolnym wzrostem gospodarczym oraz opóźnieniem rozwoju” (Acs, 2007, s. 97). Nie można zmierzyć rozwoju gospodarczego, można ten proces jedynie zaobserwować, gdyż przedstawienie w postaci liczbowej poprawy jakości życia mieszkańców lub jakości zarządzania jest niemożliwe. Interesujący problem badawczy prezentujący zawłość powiązań przedsiębiorczości i jej makroekonomicznych rezultatów zaprezentowali D.B. Audretsch, M.C. Keilbach i E.E. Lehmann (2006). Próbowali oni odpowiedzieć na pytanie czy zróżnicowana ilość kapitału przedsiębiorczego przekłada się na przestrzenne zróżnicowanie wyników gospodarczych. Jednakże wyniki badań ww. autorów nie pomogły odpowiedzieć na pytanie co tworzy kapitał przedsiębiorczy oraz określić jaka polityka państwowa zwiększa kapitał przedsiębiorczy (Audretsch, Keilbach i Lehmann, 2006, s. 60). Ujęcie S. Wennekera i R. Thurika potwierdza powiązanie przedsiębiorczości i wzrostu gospodarczego. Istotą modelu opracowanego przez ww. ekonomistów jest wskazanie roli uwarunkowań personalnych, kulturowych, instytucjonalnych (Wennekers i Thurik, 1999, s. 30) determinujących przedsiębiorczość oraz powiązań pośrednich między innowacjami a konkurencją (Wennekers i Thurik, 1999, s. 30).

Historyczne podejście do tematyki wzrostu gospodarczego zakłada, że potencjał gospodarczy jest funkcją takich zasobów czynników produkcji jak praca, kapitał, ziemia. Zaprezentowane podejście charakteryzuje teorię ricardiańskiego wzrostu, co podkreślił R.G. Holcombe akcentując założenia Ricarda o rozpatrywaniu wspomnianych trzech bodźców w wymiarze wzrostu gospodarczego (Holcombe, 1998, s. 45). Wspomniany podział wymaga sięgnięcia do dorobku ekonomii klasycznej, której czołowy przedstawiciel A. Smith zaproponował koncepcję wzrostu gospodarczego. Zgodnie z nią najważniejszym czynnikiem jest praca przyczyniająca się do bogactwa narodów. Przyczyną bogactwa narodów według A. Smitha jest praca, jednak w przeciwieństwie do współczesnych ekonomistów nie doceniał on usług jako jej źródła. „Smith opowiadał się za teorią wartości opartą na pracy, skierowanej przeciw warstwom nieprodukcyjnym, czysto konsumpcyjnym. Twierdził, że bogactwo kraju rośnie, gdy zwiększa się liczba przedsiębiorców i robotników, a zmniejsza liczba przedstawicieli grup niebiorących udziału w produkcji” (NBPortal.PL, 2014). „Przedsiębiorczości nie daje się tak skwantyfikować, jak kapitał, ziemia czy praca, nie włączają więc jej do swych makroekonomicznych modeli ekonometrycznych” (Dominiak, 2005, s. 66).

Studiując literaturę dotyczącą badanej w tej sekcji relacji pomiędzy wzrostem gospodarczym a przedsiębiorczością zauważyłam różne sposoby skwantyfikowania przedsiębiorczości do jednego z zaprezentowanych czynników produkcji w zależności od tego czy opracowanie dokonywane jest jako analiza mikroekonomicznych czynników produkcji czy jako synteza makroekonomicznych czynników produkcji. Pierwsza wspomniana perspektywa mikroekonomiczna wskazuje na ograniczoność zasobów czynników produkcji (pracy, kapitału i ziemi). Przyglądając się zasobowi pracy, który stanowi jeden z czynników produkcji, można łatwo zauważyć, że jest to ilość osób pracujących, jaką gospodarka dysponuje w danym momencie. Ekonomisci specjalizujący się w mikroekonomii upatrują pierwiastek przedsiębiorczości właśnie we wspomnianym zasobie czynników produkcji. Praca stanowi czynnik osobowy wzrostu gospodarczego; zatem właśnie w ramach tego zasobu wyodrębnić można przedsiębiorczość, traktowaną jako wydatkowany wysiłek fizyczny lub psychiczny podjęty w celu prowadzenia działalności gospodarczej. Z perspektywy metodologii makroekonomii badającej duże agregaty przyjmuje się produkt krajowy brutto jako miarę poziomu wzrostu gospodarczego. D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch (1999) zdefiniowali, iż przedsiębiorczość stanowi składową technologii. Dla dalszych rozważań niezbędnym jest odwołanie się do określenia, że „wzrost jest kombinacją trzech czynników: 1) postępu technologicznego, 2) procesu konwergencji do specyficznej dla danego kraju ścieżki wzrostu zrównoważonego, opisującej poziom produkcji per capita, 3) zmian ścieżki wzrostu zrównoważonego, zachodzących w wyniku zmian polityki lub zmian instytucjonalnych, a także zmian w poziomie inwestycji i w nakładach na kapitał ludzki” (Gnypowa, 2005, s. 19).

Ostatnia z propozycji prezentujących wzrost gospodarczy z perspektywy innej niż suma trzech dochodów pierwiastkowych: pracy, kapitału i ziemi oraz technologii odzwierciedla fakt, iż teorie rozwoju gospodarki ewoluują.

Współcześnie wzrosła ingerencja państwa w gospodarke, co opisuje trzeci z wymienionych czynników. Badając główne czynniki sprawcze przedsiębiorczości destruktywnej warto nadmienić, że zmiany instytucjonalne oraz szeroko pojęte instytucje poprzez tworzenie tzw. *payoff structure*, czyli swoistej struktury opłacalności, w dużym stopniu decydują o alokacji talentów przedsiębiorczych. O ogromnym znaczeniu instytucji pisze m.in. R.G. Holcombe, który podkreśla, że ogromną rolę odgrywa otoczenie instytucjonalne, które poprzez stwarzanie możliwości dla przedsiębiorców przyczynia się do wzrostu ekonomicznego (Holcombe, 1998, s. 58–59). Zmiany instytucjonalne stanowią uwarunkowanie rozwoju przedsiębiorczości. Wpływ na wzrost gospodarczy ma nie tylko poziom produkcji per capita, ale również innowacje technologiczne i nietechnologiczne.

Rozważania zaczęłam od przedstawienia stanowiska, że stopień dyfuzji technologii decyduje o zróżnicowaniu tempa rozwoju gospodarczego. „Tworzenie i wykorzystanie nowych technologii zostało uznane za czynnik w dużym stopniu tłumaczący wzrost produktywności w wielu krajach (np. w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Szwecji)” (Holcombe, 1998, s. 32). Dalszą część pracy poświęcam kwestii innowacji w procesie wzrostu.

3. Twórcza destrukcja a przedsiębiorczość destruktywna

Cechą wspólną omawianych zjawisk jest spojrzenie z bliska na wpływ realokacji zasobów na poziomie firmy na całkowity wzrost produktywności. Takie spojrzenie z perspektywy mikroekonomii pozwala określić znaczenie firmy w kształtowaniu wzrostu gospodarczego. Niestety, jest to jedyna i ostatnia cecha wspólna zjawiska twórczej destrukcji i przedsiębiorczości destruktywnej. Jak wykazuję w dalszej analizie, w skali całej gospodarki twórcza destrukcja idzie w parze z procesem innowacji. Innowacje wywierają trwały wpływ na proces wzrostu, co potwierdzają również słowa M. Dejardina, który w artykule „*Entrepreneurship and economic growth: an obvious conjunction?*” podkreśla, że „pozytywne oddziaływanie pomiędzy wzrostem i przedsiębiorczością jest ugruntowane na działaniu innowacyjnym, które wykazują przedsiębiorcy” (Dejardin, 2000, s. 11). Kreatywność i innowacyjność są elementami procesu twórczej destrukcji, która może być postrzegana jako proces transformacji stanowiącej siłę napędzającą przemiany gospodarek, rozwój działalności ludzi i podmiotów gospodarczych. Uważa się, że zaprezentowaną zależność odkrył J. Schumpeter w klasycznym dziele ekonomii zatytułowanym „Teoria rozwoju gospodarczego” z 1960 r. We wspomnianej książce za podstawowe zjawisko rozwoju gospodarczego uważa się przeprowadzenie nowych kombinacji. Jak sądzi autor omawianej koncepcji: „przeprowadzenie nowych kombinacji oznacza zatem tylko inny sposób wykorzystania istniejącego w gospodarce narodowej zasobu środków produkcji; może to stanowić drugą definicję rozwoju w naszym rozumieniu” (Schumpeter, 1960, s. 107). Warto zauważyć, że Schumpeterowska „twórcza destrukcja” jest tematem dość często podejmowanym przez ekonomistów na całym świecie. Aktywny wpływ wspomnianej destrukcji na gospodarkę przejawia się również w rozważaniach P. Dominiaka, który analizując przyczyny wolniejszego tempa wzrostu w kapitalizmie napisał, że jego przyczyna wynika z zanikania „kreatywnej destrukcji, zasadniczego przymiotu przedsiębiorczości i przedsiębiorcy, dzięki której gospodarka idzie do przodu” (Dominiak, 2005, s. 70). Przypisywanie podstawowego znaczenia czynnikom wewnętrznym, stanowiącego główną przyczynę rozwoju ekonomicznego odnaleźć można również w publikacji OECD, która stanowi pokłosie wieloletnich badań nad czynnikami pozwalającymi zrozumieć wzrost gospodarczy. Według

przytoczonego powyżej źródła „elementem odróżniającym teorię Schumpetera od standardowych teorii funkcjonowania firmy jest to, że uwzględnia ona heterogeniczność producentów oraz ciągle zmiany liczebności firm dokonujące się poprzez wchodzenie na rynek, wychodzenie z rynku, rozszerzanie bądź zawężanie działalności, które to zmiany mogą być ważnym czynnikiem rozwoju i tworzenia nowych procesów, produktów i rynków” (Gnypowa, 2005, s. 86).

Można stwierdzić, że innowacyjne kombinacje powodujące nawet takie skrajności jak wchodzenie na rynek nowych firm zastępujących firmy mniej produktywnie stanowią procesy napędzające gospodarkę kreatywną. W wyniku twórczej destrukcji nie tylko przedsiębiorcy uzyskali zysk dzięki przeprowadzeniu nowych kombinacji (twórczej destrukcji dającej prawo do zysku nadzwyczajnego), ale również zyskało społeczeństwo, chociażby dzięki wypieraniu z rynku firm mniej produktywnych przez tzw. twórczych destruktorów. Rekapitułując, twórcza destrukcja jest zjawiskiem pozytywnym z punktu widzenia wzrostu gospodarczego. Integracja europejska stworzyła możliwości pełnego otwarcia się Polski na obce rynki co w połączeniu z potencjałem twórczych destruktorów może stanowić bardzo ważny bodziec prorozwojowy.

Jako pierwsze przedstawiłam zjawisko twórczej destrukcji, następnie omówiłam przedsiębiorczość destruktywną, która wpływa negatywnie na wzrost gospodarczy. Z powodu ograniczonych danych trudno jest zmierzyć bezpośredni wpływ przedsiębiorczości destruktywnej na stopę wzrostu gospodarczego. Temat dotyczący różnic tempa rozwoju gospodarczego podjął P. Dominiak, który za ważny czynnik uważa kulturę przedsiębiorczości i wskazuje, że „dzięki jej badaniu można dopiero zrozumieć, dlaczego jedne kraje lub społeczności rozwijały się szybciej niż inne” (Dominiak, 2005, s. 87). Ciekawe podejście zaprezentował B. Nogalski, który określił cztery zjawiska wpływające na zdolności konkurencyjne organizacji „globalizację, rozwój technologii teleinformatycznych, zmiany wzorców kulturowych i poziomu aspiracji pracowników oraz nasilającą się nieprzewidywalność otoczenia biznesu” (Nogalski, 2008, s. 140).

S. Desai i Z.J. Acs w fundamentalnym z perspektywy prowadzonych w pracy rozważań artykule pt. „*A theory of destructive entrepreneurship*” z 2007 r. dowodzą, że przedsiębiorczość destruktywna jest działalnością, która posiada negatywny wpływ na PKB. Przedsiębiorczość destruktywna dostarcza korzyści odczuwalne przez poszczególne jednostki a nie przez całą gospodarkę. Odwołanie się do podejścia rozwiniętego przez S. Desai i Z.J. Acsa potwierdza właściwość zaprezentowanego przeze mnie problemu badawczego. Dokonując analizy oceny relacji zachodzących między przedsiębiorczością destruktywną a wzrostem gospodarczym ww. autorzy przedstawili cztery następujące założenia:

1. „Przedsiębiorczość destruktywna wpływa negatywnie na PKB”.

2. „Przedsiębiorczość destruktywna psuje rentę”.
3. „Przedsiębiorczość destruktywna obejmuje działania przedsiębiorcze, które zmniejszają wkład w produkcję”.
4. „Przedsiębiorczość destruktywna jest kontekstowa – co jest destruktywne w jednym miejscu może być produktywnie w innym miejscu” (Desai i Acs, 2007, s. 14–17).

Z punktu widzenia podjętych w niniejszym artykule rozważań kwestia kontekstu związanego z infrastrukturą instytucjonalną wykracza poza ramy prowadzonej analizy. Wniosek pierwszy dotyczący wpływu przedsiębiorczości destruktywnej na PKB wskazuje na pogląd, iż „przedsiębiorczość destruktywna kurczy ziemię, pracę oraz kapitał” (Desai i Acs, 2007, s. 16). Nawiązując do opinii S. Desai i Z.J. Acsa kurczenie się trzech czynników produkcji następuje w wyniku wykorzystania i zubożenia nieodnawialnych zasobów. Autorzy nawiązują w swych rozważaniach także do koncepcji zainicjowanej w drugiej połowie XX w., a konkretnie w 1987 r. w tzw. raporcie Brundtland, przewodniczącej komisji *World Commission on Environment and Development* zatytułowanej „*Our common future*”. Zrównoważony rozwój według zaprezentowanej przez Światową Komisję Środowiska i Rozwoju jest rozwojem zapewniającym ekonomiczne, środowiskowe i społeczne korzyści w długim okresie (World Commission on Environment and Development, 1987). W tym kontekście działania destruktywne przedsiębiorców z uwagi na ideę ograniczonych zasobów wykluczają możliwość użytkowania zasobów przez resztę społeczeństwa. Powiększanie rozwarstwienia społecznego najlepiej wytłumaczyć bazując na koncepcji korzyści społecznych netto (ang. *net social benefits*) wskazującej, iż przedsiębiorczość można rozpatrywać z perspektywy użyteczności społecznej.

Analizując rozważania K. Foss i N. Foss wskazujące na fakt, że destruktywne przedsiębiorcze działania „obniżają wspólną nadwyżkę” (Foss i Foss, 2000, s. 2) można skonstatować, iż zmniejszanie korzyści społecznych netto występuje, gdy użytkowanie czynników produkcji odbywa się w sposób, który marginalizuje i dyskryminuje potrzeby pozostałej części społeczeństwa. Z perspektywy doktryny ekonomii politycznej, a mianowicie zrównoważonego rozwoju zakładającego, że odpowiednie gospodarowanie pozwala osiągnąć podmiotom gospodarczym ekonomiczną efektywność, uwzględniając potrzeby współcześnie żyjących i przyszłych pokoleń. Szkodliwe działania destruktywnych przedsiębiorców powodują przejmowanie zasobów.

Prezentowany w artykule typ przedsiębiorczości prowadzi, jak słusznie zauważyli K. Foss i N. Foss do kurczenia się tortu i należy w tym miejscu przytoczyć bezpośrednio słowa autorów nazywających to zjawisko „*shrinking of the pie*” (Foss i Foss, 2000, s. 14). Metafora tortu pojawia się w literaturze ekonomicznej w kontekście produktywności. W sytuacji, gdy przedsiębiorcy angażują się w działania nienależnej dystrybucji bogactwa, której przykładami

są pogoń za rentą (ang. *rent-seeking*) oraz psucie renty (ang. *rent-destroying*) uniemożliwiane jest powiększanie rozmiaru tortu ekonomicznego. Przysłowiowy tort odnieść należy do PKB, który stanowi całkowitą ilość wyprodukowanych dóbr i usług. Cytowani już w tekście K. Foss i N. Foss również przyjmują tę koncepcję, wskazując na fakt, że przedsiębiorczość produktywna posiada pozytywny wpływ na PKB, nieproduktywna nie przekłada się na wzrost, a natomiast destruktywna ma negatywny wpływ na wynik netto gospodarki (Foss i Foss, 2000, s. 15).

Efekt działań destruktywnych przedsiębiorców na wzrost gospodarczy może być tłumaczony również w inny sposób. Polegająca na nienależytym przejmowaniu zysku forma przedsiębiorczości destruktywnej zniechęca produktywnych przedsiębiorców wprowadzających rozwiązania innowacyjne do podejmowania wysiłków zmierzających nie tylko do osiągnięcia własnych korzyści, lecz także sprzyjających rozwojowi gospodarczemu. Z perspektywy przedsięwzięć z obszaru ekonomii społecznej przedsiębiorczość destruktywna dodatkowo uniemożliwia przeprowadzenie zmian społecznych (tworzenie miejsc pracy, wyrównanie szans życiowych grup socjalnie najsłabszych czy zapobieganiu wykluczeniu społecznemu). Negatywny wpływ przedsiębiorczości destruktywnej na wzrost gospodarczy może się przejawiać poprzez odkrywanie nowych działań, które powodują kurczenie się zasobów przysparzając jednocześnie redukcję korzyści społecznych. Występowanie przedsiębiorczości destruktywnej w Polsce może być wskazane jako czynnik zagrażający równowadze makroekonomicznej i konkurencyjności oraz może być istotne dla sytuacji makroekonomicznej innych państw Unii Europejskiej. Formami przedsiębiorczości stanowiącymi doskonałe przykłady w kontekście sformułowanego powyżej stwierdzenia są zacytowane przez K. Foss i N. Foss działania określone na podstawie dorobku innych ekonomistów. Przy czym tworzenie wstrzymań można wyjaśnić jako wszelkie bariery funkcjonowania przedsiębiorstwa takie jak np. wstrzymanie inwestycji, produkcji, itp. Jak piszą ww. autorzy zestaw obrazujący działania przedsiębiorców destruktywnych stanowią:

- „odkrywanie nowych moralnie niebezpiecznych sposobów zachowania (Holmström, 1979)”,
- „tworzenie wstrzymań (Williamson, 1996)”,
- „odkrywanie nowych sposobów angażowania się w działania pogoni za rentą (Baumol, 1990)” (Foss i Foss, 2000, s. 15).

Konkludując, interdyscyplinarna optyka badawcza dotycząca przedsiębiorczości destruktywnej oraz decydująca o jej alokacji struktura opłacalności (*payoff structure*) dowodzi, iż omawiana kwestia stanowi jednocześnie poważne wyzwanie, którego efektem powinna być poprawa jakości rozwiązań instytucjonalnych.

4. Zakończenie

Przedsiębiorczość nie zawsze ma pozytywny wpływ na gospodarkę. Otoczenie instytucjonalne stwarza kontekst ramowy, który determinuje strategię ekonomiczną podmiotów gospodarczych. Uciążliwe przepisy tworzone przez politykę ekonomiczną powodują, że bardziej opłacalne dla przedsiębiorców okazuje się uciekanie w działania o charakterze destruktywnym. Reasumując, należy zauważyć negatywny wpływ przedsiębiorczości destruktywnej na wzrost gospodarczy głównie na wzrost całkowitej produktywności nakładów (pracy, ziemi, kapitału). Przedsiębiorczość destruktywna nie powoduje zwiększania wkładu produkcyjnego, lecz ma wielki wpływ na jego niszczenie. W zakresie sektora ekonomii społecznej, który tworzą przedsiębiorstwa społeczne głównym celem podejmowanych działań stanowi próba jednoczesnego gospodarowania oraz kreowania spójności społecznej. Celem przedsiębiorstw zwykłych jest przede wszystkim maksymalizacja zysku i zwiększenie dochodu właścicieli (MRPiPS, 2017).

W literaturze przedmiotu dotyczącego integracji gospodarczej i walutowej za czynnik zmniejszający podatność na szoki uważa się podobieństwo struktur gospodarek. Podążając tym tokiem myślenia ekonomistom i politykom unaocznia się fakt, iż przedsiębiorczość destruktywna nie sprzyja dostosowaniu się do unijnej polityki gospodarczej. Problematyka przedsiębiorczości destruktywnej zyskała na szczególnym znaczeniu po akcesji Polski do UE, gdyż negatywne destruktywne przedsiębiorcze działania mają możliwość przenikania na europejski rynek. Z pryzmatu omawianych w artykule instytucji pomocy społecznej akcesja Polski do Unii Europejskiej spowodowała zwrot w kierunku polityki aktywizacji. Instrumenty unijnej polityki społecznej i polityki zatrudnienia takie jak Europejski Fundusz Społeczny zaowocowały powstaniu przedsiębiorstw społecznych. Konsekwencją swobody gospodarczej na rynku europejskim jest również napływ przedsiębiorców destruktywnych zaburzających działanie konkurencji wolnorynkowej.

Bibliografia

- Acs, Z. J. (2007). How is entrepreneurship good for economic growth. *Innovations*, 1(1), 97–107.
- Audretsch, D. B., Keilbach, M., Lehmann, E. E. (2006). *Entrepreneurship and economic growth*. Oxford: Oxford University Press.
- Begg, D., Fischer, S., Dornbusch, R. (1999). *Makroekonomia*, wyd. II. Warszawa: PWE.
- Cisek, S. (2010). Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa w nauce o informacji i bibliotekoznawstwie w XXI wieku. *Przeгляд Bibliometryczny*, 78(3).
- Dejardin, M. (2000). *Entrepreneurship and economic growth: An Obvious Conjunction?*, CREW, Faculty of Economics and Social Sciences, University of Namur, Belgium.

- Desai, S., Acs, Z. J. (2007). A theory of destructive entrepreneurship. *Jena Economic Research Papers*.
- Dominiak, P. (2005). *Sektor MSP we współczesnej gospodarce*. Warszawa: PWN.
- Foss, K., Foss, N. (2000). *Economic organization and the trade-offs between productive and destructive entrepreneurship*. Department of Industrial Economics and Strategy Copenhagen Business School, Draft, May 28.
- Gnypowa B. (red). (2005). *Zrozumieć wzrost gospodarczy. Analiza na poziomie makroekonomicznym, poziomie branży i poziomie firmy*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna.
- Grzegorzewska-Mischka., E. (2010), *Współczesne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*. Warszawa: SGH.
- Holcombe, R G.(1998). Entrepreneurship and economic growth. *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 1(2).
- MRPiPS. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2017). <https://www.gov.pl/web/rodzina/czym-jest-ekonomia-spoleczna-i-solidarna>
- NBPORTAL.PL. *Jean Babtiste Say i jego "prawo rynku*. Portal Edukacji Ekonomicznej Pobrane z: https://www.nbportal.pl/wiedza/artykuly/historia-mysli-ekonomicznej/historia_ekonomii_11 (16.08.2020).
- Nogalski, B. (2008). Kierunki badań i rozwoju nauk o zarządzaniu-kontekst strategiczny. W: R. Krupski (red.), *Zarządzanie strategiczne. Podstawowe problemy*. Wałbrzych: Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, 11–26.
- Schumpeter, J. (1960). *Teoria rozwoju gospodarczego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Siński, W. (2016). *Produktywność jako czynnik wzrostu gospodarczego w Polsce, Czechach i na Słowacji*, Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze, 2016(4).
- Wennekers, S., Thurik, R. (1999). Linking entrepreneurship and economic growth. *Small Business Economics*, 13.
- World Commission on Environment and Development. (1987). Our Common Future. Oxford: Oxford University Press. Pobrane z: http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf.

THE ROLE OF DESTRUCTIVE ENTREPRENEURSHIP ON ECONOMIC GROWTH

Summary:The main scientific goal of the article is to analyse the phenomena of destructive entrepreneurship. Taking into account the current economic theory, entrepreneurship is a very important constituent of economic growth and its positive influence on the performance of contemporary economics is emphasized. I have decided to undertake this subject due to the fact that until now the state of the art in the range of investigated subject is of general character. What is more, the forms of unproductive and destructive entrepreneurship are very often marginalized. The negative influence of destructive entrepreneurship (in business entities) on the process of growth and performance of economies is not noticed. The article uses the approach of analysis and criticism of the literature, which makes it possible to find the missing

links in the available literature, for example in the area of conceptualization. From the economic point of view the concept of destructive entrepreneurship is discussed if an activity disturbs economic growth and destroys well-being. For the purpose of bridging the gap in the cognition of this type of entrepreneurship, the examples of destructive entrepreneurship have been presented. The article finishes with a summary indicating the determinants of destructive entrepreneurship that cause negative socio-economic.

Keywords: *entrepreneurship, social, destructive, growth, economic.*